

RADA EVROPY

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

PÁTÁ SEKCE

VĚC P. N. proti ČESKÉ REPUBLICE

(stížnost č. 44684/14)

ROZSUDEK

Článek 8 • Rodinný život • Rozhodnutí vnitrostátních soudů, na jejichž základě došlo k přemístění bydliště dětí do Spojených států amerických, odpovídala jejich nejlepšímu zájmu • Přemístění dětí matkou a nevyužití možností vyplývajících z Haagské úmluvy otcem • V řízeních vycházejících z reálného stavu v době rozhodování (*faits accomplis*) byla do situace dětí vnesena určitá nejistota

ŠTRASBURK
8. června 2023

Tento rozsudek nabude právní moci za podmínek stanovených v čl. 44 odst. 2 Úmluvy. Může být předmětem formálních úprav.

Rozsudek je v autentickém francouzském znění publikován na internetových stránkách Evropského soudu pro lidská práva v databázi HUDOC (www.echr.coe.int). Pořízený úřední překlad do českého jazyka není autentickým zněním rozsudku.

Ve věci P.N. proti České republice,

Evropský soud pro lidská práva (pátá sekce), zasedající v senátu ve složení:

Georges Ravarani, *předseda*,
Carlo Ranzoni,
Stéphanie Mourou-Vikström,
Lado Chanturia,
María Elósegui,
Mykola Gnatovskyy, *soudci*,
Pavel Šturma, *soudce ad hoc*,
a Martina Keller, *tajemnice sekce*,

S ohledem na:

stížnost (č. 44684/14) proti České republice podanou k Soudu podle článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“) českým občanem panem P. N. („stěžovatel“) dne 10. června 2014;

rozhodnutí oznámit stížnost české vládě („vláda“);

stanoviska účastníků řízení;

rozhodnutí přiznat stěžovateli anonymitu (čl. 47 § 4 jednacího řádu Soudu („jednací řád“)), skutečnost, že dne 24. května 2022 rozhodl předseda senátu o jmenování Pavla Šturmy soudcem *ad hoc* (článek 29 jednacího řádu),

po poradě konané dne 9. května 2023,

vynesl tento rozsudek, který byl přijat uvedeného dne:

ÚVOD

1. Věc se týká stěžovatelova práva na respektování jeho rodinného života za situace, kdy jeho bývalá manželka odcestovala s dětmi do Spojených států amerických, aniž by stěžovatel vyvolal řízení o navrácení dle Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980 („Haagská úmluva“), a kdy následně matka uspěla s návrhem na nahrazení souhlasu stěžovatele s přemístěním bydlišť dětí (články 6 odst. 1 a 8 Úmluvy).

SKUTKOVÝ STAV

2. Stěžovatel se narodil v roce 1972 a bydliště má v Praze. Zastupoval jej P. Lang, advokát.
3. Vládu zastupoval její zmocněnec P. Konůpka z Ministerstva spravedlnosti.
4. Skutkové okolnosti předestřené účastníky řízení lze shrnout následovně.

I. OKOLNOSTI PŘÍPADU (ŘÍZENÍ SP. ZN. 50 P 422/2007)

5. Stěžovatel je otcem dvojčat narozených v roce 2000 z manželství s americkou občankou S.R.P. V době před rozvodem manželství, o němž bylo rozhodnuto rozsudkem ze dne 16. dubna 2009, potvrzeným odvolacím soudem dne 10. února 2010, uzavřeli rodiče dohodu, kterou dne 13. července 2007 schválil Obvodní soud pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) a podle níž byly děti svěřeny do péče matky. Dne 12. listopadu 2007 vydal obvodní soud předběžné opatření o úpravě poměrů k dětem s tím, že stěžovatel byl oprávněn stýkat se s nimi každý druhý víkend. Předmětné usnesení potvrdil odvolací soud dne 8. února 2008.

6. Jelikož byly vztahy mezi rodiči vyhrocené, dohlížel na poměry v rodině orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „opatrovník“); podle zpráv, které opatrovník od roku 2008 pravidelně vypracovával, měly děti stěžovatele rády, ale bály se ho kvůli agresivitě vůči matce. Obvodní soud však opakovaně odmítl omezit styk stěžovatele s dětmi a vydal několik předběžných opatření upravujících

styk s dětmi během školních prázdnin. Byl totiž toho názoru, že je v zájmu dětí, aby se otec podílel na jejich výchově. Ze zprávy psychologky, která byla přítomna během asistovaného předávání a hovořila s dívkami v létě roku 2008, vyplývá, že špatně snášely napjaté vztahy mezi rodiči a nechápaly stěžovatelovo chování, které je děsilo a poškozovalo jejich zdravý vývoj. Poté, co stěžovatel dne 9. srpna 2008 neoprávněně vnikl do jejich bydliště (viz § 8 níže), pobývala S.R.P. s dětmi od srpna 2008 do května 2009 na utajeném místě.

7. V návaznosti na pohovory s dětmi provedené v květnu a červnu 2009 podal opatrovník návrh na vydání předběžného opatření, kterým by bylo stěžovateli zakázáno přibližovat se k dětem blíže než na 100 metrů. V návrhu zaprvé uvedl, že dívky už jsou [psychicky] vyčerpané konflikty, které otec vyvolává mimo jiné na půdě školy, a že se s ním již nechtějí stýkat. Zároveň uvedl, že spolupráce se stěžovatelem je těžká a že se odmítá dostavit ke znaleckému vyšetření nařízenému obvodním soudem. Stěžovateli bylo předběžným opatřením ze dne 30. června 2009, potvrzeným odvolacím soudem dne 3. září a opakovaně prodlužovaným až do 30. června 2010 z důvodu nevhodného chování stěžovatele, což potvrdila i psychologka, uložena povinnost zdržet se kontaktů se S.R.P. i s dětmi; ze spisu vyplývá, že v září 2009 stěžovatel předběžné opatření opakovaně nerespektoval (viz § 12 níže). Ze zpráv vyhotovených od dubna do června 2010 opatrovníkem i školou, kterou dívky navštěvovaly, vyplývá, že od doby vydání předběžného opatření dívky prospívaly, zatímco před tím byly traumatizovány stěžovatelovou agresivitou vůči matce.

8. Rozsudkem ze dne 23. července 2009, potvrzeným odvolacím soudem dne 27. ledna 2010, byl stěžovatel pro trestný čin porušování domovní svobody, jehož se dopustil vůči S.R.P. dne 9. srpna 2008, odsouzen k trestu odnětí svobody v délce šesti měsíců, přičemž trest byl podmíněně odložen.

9. Dle znaleckého posudku z ledna 2010 se děti stěžovatele bály a chtěly bydlet u matky. Jelikož stěžovatel nespolupracoval, nepodařilo se znalcům zhodnotit jeho duševní stav a výchovné schopnosti, a proto doporučili, aby případný styk s dětmi probíhal na odborném pracovišti, jelikož stěžovatel vůči dcerám projevoval pozitivní zájem.

10. Dne 8. června 2010 vynesl obvodní soud rozsudek, kterým zamítl návrh S.R.P. a opatrovníka na zákaz veškerého styku stěžovatele s dcerami, avšak styk neurčil.

11. Dne 26. listopadu 2010 obvodní soud vydal předběžné opatření, kterým k návrhu opatrovníka zakázal styk s dětmi, a to z důvodu nevhodného chování stěžovatele, proti němuž bylo vedeno trestní stíhání.

12. Rozsudkem ze dne 19. dubna 2011 ve spojení s rozsudkem odvolacího soudu ze dne 30. června 2011 byl stěžovatel odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce pěti měsíců pro přečin maření výkonu předběžného rozhodnutí ze dne 30. června 2009 (viz § 7 výše).

13. Z nového znaleckého posudku ze dne 30. května 2011 vyplývá, že vztah stěžovatele k dětem je pozitivní, avšak jeho výchovné schopnosti jsou limitovány charakterem jeho osobnosti. Postoje dětí označili znalci za ambivalentní.

14. Dne 29. června 2011 potvrdil Městský soud v Praze předběžné opatření ze dne 26. listopadu 2010 s přihlédnutím ke znaleckému posudku ze dne 30. května 2011, avšak změnil usnesení ze dne 8. června 2010 tak, že stěžovatel byl oprávněn stýkat se s dětmi každou první sobotu v měsíci za přítomnosti svých rodičů za účelem postupného opětovného sbližování dětí se stěžovatelem.

15. Ze zprávy opatrovníka za dne 21. září 2011 vyplývá, že stěžovatel opakovaně mařil styk s dětmi, čekal na ně u školy a odmítal odbornou pomoc.

16. Stěžovatel ve svém podání k Soudu namítá, že opakovaně podával návrhy na výkon rozhodnutí o úpravě styku, které však nebyly projednány. Tyto návrhy přestal podávat v září 2012, kdy matka dětí natrvalo odvezla do USA (viz skutkový stav vyličený níže).

II. ŘÍZENÍ O NÁVRHU STĚŽOVATELE NA VYDÁNÍ PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ O ZÁKAZU VYCESTOVÁNÍ DĚTÍ Z ČESKÉ REPUBLIKY

17. Stěžovatel v obavě, že matka dívky protiprávně přemístí do USA, podal již v červenci 2012 návrh na vydání předběžného opatření, jímž by byla S.R.P. uložena povinnost uložit cestovní pasy dětí

do soudní úschovy a zároveň měl být vydán zákaz opustit s dětmi Českou republiku až do dovršení jejich zletilosti.

18. Obvodní soud tento návrh zamítl dne 25. července 2012 s tím, že S.R.P. je americkou státní příslušnicí a má právo cestovat s dětmi do USA, což již činila v minulosti. Kromě korespondence matky a psycholožky z roku 2008 stěžovatel mimoto neprokázal, že by bylo nutné vydat tak restriktivní opatření.

19. V červenci 2012 S.R.P. odcestovala s dcerami do USA. Dne 31. srpna 2012 sdělila e-mailem stěžovateli, že v USA hodlají zůstat a do České republiky se nevrátí. Dne 15. října 2012 Městský soud v Praze potvrdil rozhodnutí ze dne 25. července 2012. S ohledem na to, že děti byly svěřeny do péče S.R.P., která tak mohla bez souhlasu stěžovatele rozhodovat o jejich bydlišti, soud konstatoval, že jejich přemístění nelze hodnotit jako protiprávní ve smyslu Haagské úmluvy. Dle názoru soudu nic nenavštědčovalo ani tomu, že by mohl být ohrožen výkon rozhodnutí určující styk stěžovatele s dětmi.

20. Dne 7. ledna 2013 stěžovatel napadl výše uvedená rozhodnutí ústavní stížností, v níž se dovolával zejména práva na soudní ochranu, spravedlivý proces a rovnosti práv rodičů. Vyzdvihl své právo na spolurozhodování o základních otázkách týkajících se jeho dětí, mezi které patří určení místa jejich bydliště. Namítal rovněž, že poté, co soudy přehlížely jeho obavy a nesprávně vyložily Haagskou úmluvu na úkor jeho rodičovských práv, umožnily S.R.P. protiprávní přemístění dětí do USA.

21. Dne 10. prosince 2013, Ústavní soud (sp. zn. I. ÚS 70/13) stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl. Ztotožnil se s názory soudů, že s ohledem na dřívější bezproblémové pobyty dětí v USA nemůže riziko protiprávního přemístění dětí převážit nad svobodou pohybu. Ústavní soud měl rovněž za to, že soudy dostály své pozitivní povinnosti prozkoumat návrh stěžovatele ve světle jeho práva na rodinný život a vzaly do úvahy vyváženost práv dotčených osob.

Nad rámec přezkumu pak Ústavní soud pokládá za problematický názor městského soudu ohledně výkladu pojmu mezinárodního únosu dětí dle Haagské úmluvy. Připomíná, že tato úmluva se vztahuje zejména na porušení práva péče o dítě, ale snaží se chránit také právo na styk s dítětem druhého rodiče (cituje v tomto kontextu rozsudek *Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku*, č. 41615/07, rozsudek velkého senátu ze dne 6. července 2010). Ústavní soud nicméně uzavřel, že tato otázka nemohla mít žádný vliv na výsledek řízení, ve kterém soudy rozhodovaly o návrhu na předběžné opatření.

III. ŘÍZENÍ O NÁVRHU MATKY NA VYDÁNÍ SOUHLASU SE STUDIJNÍM POBYTEM DĚTÍ

22. Po prázdninách strávených s dětmi v USA se S.R.P. do České republiky nevrátila. Namísto toho podala dne 29. srpna 2012 návrh na nahrazení souhlasu stěžovatele se studijním pobytem dětí v USA od 1. září 2012 do 1. září 2013 a na úpravu styku stěžovatele s dětmi. Zdůraznila, že pro děti je to dobrá příležitost a že jejich odjezd byl částečně způsoben i obtěžováním ze strany stěžovatele (viz § 37 níže).

23. Stěžovatel byl v tomto řízení zastoupen advokátem a děti zastupoval jako opatrovník Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Ten ponechal rozhodnutí na úvaze soudu; upozornil však, že řízení mělo být zahájeno dříve, než S.R.P. a děti opustily Českou republiku, neboť dle jeho mínění odvezla S.R.P. děti protiprávně, přestože je měla v péči.

24. Ze stanoviska vlády vyplývá, že dne 30. října 2012 soud uložil S.R.P., aby se formou místopřísežného prohlášení vyjádřila a doložila soudu stanovisko dětí získané prostřednictvím pohovoru u příslušného zastupitelského orgánu. V prosinci 2012 a březnu 2013 veřejní notáři v USA stvrdili stanoviska dětí, že preferují americký školský systém a přejí si zůstat v USA.

25. Dne 12. dubna 2013 obvodní soud konstatoval svoji příslušnost podle zákona o mezinárodním právu soukromém (neboť děti byly českými občany), vyslechl stěžovatele, vyhověl návrhu S.R.P. na nahrazení souhlasu stěžovatele soudem a její návrh na úpravu styku dětí se stěžovatelem vyloučil k samostatnému projednání. Při svém rozhodování vycházel obvodní soud mimo jiné ze stanovisek S.R.P. a dětí, jakož i ze zprávy o životních podmínkách dětí vypracované na žádost S.R.P. americkým veřejným orgánem. V pohovoru se zástupcem tohoto orgánu dívky potvrdily své stanovisko vyjádřené před notáři a uvedly, že jsou s otcem v telefonickém kontaktu a vyměňují si s ním e-maily. Obvodní soud poukázal na nutnost zohlednit stanovisko dětí, které bylo jasně zjištěno, a tudíž nebylo potřebné doplňovat řízení dalším dokazováním, jako například výsledkem dětí prostřednictvím programu Skype,

a dospěl k závěru, že je v zájmu dívek studovat v USA a rozvíjet tak vztahy s matčinou rodinou. Konstatoval však, že S.R.P. přemístila děti bez souhlasu stěžovatele, který vyjádřil úmysl podat žádost o navrácení dětí na základě Haagské úmluvy; v této souvislosti byl stěžovatel poučen o lhůtě k podání žádosti zakotvené v článku 12 Haagské úmluvy a o nutnosti jednat rychle.

26. Stěžovatel vyslovil přesvědčení, že jednání S.R.P. představuje únos ve smyslu Haagské úmluvy, nelze jej dodatečně legalizovat a podal odvolání. Namítal, že obvodní soud nevyslechl S.R.P. a děti osobně a poukazoval na to, že zprávu týkající se dětí nevypracoval orgán veřejné moci, ale soukromá náboženská organizace. Stěžoval si rovněž, že ochrana jeho práva na styk s dětmi mu byla odeprána, když toto právo nebylo ani upraveno ani nebyl zajištěn výkon tohoto práva.

27. Dne 18. září 2013 Městský soud v Praze potvrdil rozsudek ze dne 12. dubna 2013. Poukázal na svůj názor vyjádřený v rozhodnutí ze dne 15. října 2012 (viz § 17 výše), že se nemohlo jednat o únos, neboť děti byly S.R.P. svěřeny do péče, a měla tedy i právo určit místo jejich bydliště. Pro neplnění vyživovací povinnosti ze strany stěžovatele, uložení trestu v trestním řízení a zahájení trestního stíhání stěžovatele pro nebezpečné pronásledování S.R.P. (viz § 37 níže) považoval soud její jednání za logickou reakci. Nakonec poznamenal, že stěžovatel nevysvětlil, proč s dětmi nekomunikuje prostřednictvím Skypu.

28. Stěžovatel podal ústavní stížnost, ve které zejména namítal, že soudy vykládaly Haagskou úmluvu v rozporu se zásadami spravedlnosti, dospěly k nesprávnému závěru, že o bydlišti dětí může rozhodovat pouze S.R.P. a legalizovaly tak protiprávní přemístění dětí učiněné S.R.P. Soudům vytýkal, že neprovedly výslech S.R.P. a třináctiletých dětí a že jsou vůči němu zaujaté. Závěrem zdůraznil, že se nemůže nikterak stykat se svými dětmi ani se podílet na jejich výchově, zatímco S.R.P. mezitím zahájila nové řízení ve snaze získat souhlas s trvalým přemístěním dětí do USA a dodatečně tak legalizovat jejich odjezd.

29. Dne 11. února 2014 Ústavní soud (sp. zn. IV. ÚS 132/14) stížnost jako zjevně neopodstatněnou odmítl s odůvodněním, že soudy věc řádně posoudily, objasnily, jakými úvahami byly vedeny a chránily zájmy dětí. Poznamenal, že soud prvního stupně zjistil stanoviska dětí na základě dokumentů uvedených ve svém rozsudku a že odvolací soud se k použití Haagské úmluvy v dané věci vyjádřil.

IV. ŘÍZENÍ O NÁVRHU MATKY NA VYDÁNÍ SOUHLASU SE ZMĚNOU BYDLIŠTĚ DĚTÍ

30. Dne 24. července 2013 podala S.R.P. návrh na nahrazení souhlasu stěžovatele se změnou bydliště dětí, které by napříště mělo být v USA, souhlasem soudu.

31. V červenci 2013 a únoru 2014 děti prohlásily před veřejným notářem a při pohovoru s poradkyní církevní organizace (Commonwealth Catholic Charities), jež byla oslovena S.R.P., že si přejí zůstat v USA, kde se cítí šťastné, a že chtějí zůstat v kontaktu se svým otcem a prarodiči z otcovy strany prostřednictvím internetu a Skypu a samy se rozhodnout, kdy je navštíví.

32. Rozsudkem ze dne 20. června 2014 obvodní soud vyhověl návrhu S.R.P. a stanovil podmínky styku stěžovatele s dětmi, který měl napříště probíhat každou sobotu přes Skype po dobu jedné hodiny; stěžovatelovy návrhy na zbavení S.R.P. rodičovské odpovědnosti, na změnu výchovy a na výkon práva styku s dětmi byly vyloučeny k samostatnému projednání.

Obvodní soud vzal do úvahy názor dětí zjištěný v USA a usoudil, že pobyt v této zemi, kde si užívají kontakt s matčinou rodinou a klid, který jim v České republice tolik chyběl, je v jejich zájmu. Opíral se rovněž o vyjádření opatrovníka, který souhlasil, aby bylo návrhu S.R.P. vyhověno, mimo jiné i proto, že stěžovatel nepožádal o vrácení dětí dle Haagské úmluvy, ačkoli byl o této možnosti několikrát informován a byla mu za tímto účelem nabídnuta veškerá potřebná pomoc.

33. Dne 8. října 2014 městský soud v odvolacím řízení potvrdil rozsudek ze dne 20. června 2014. Městský soud uvedl, že obě děti jsou ve věku, kdy jsou schopny formulovat vlastní názor, který byl dostatečně zjištěn a není v rozporu s celým obsahem spisu a vývojem vztahů mezi jednotlivými členy rodiny. Soud rovněž shledal, že pokud si to dívky přejí, mohou být se stěžovatelem v kontaktu prostřednictvím elektronické komunikace i nad rámec rozsudku soudu. Městský soud podotkl, že není možné předpokládat, že by stěžovatel dokázal materiálně zabezpečit styky buď v USA, nebo přesun dětí do České republiky za situace, kdy neplatí výživné.

34. Ústavní stížnost stěžovatele ze dne 6. února 2015 byla odmítnuta dne 26. března 2015 (sp. zn. I. ÚS 397/15). Ústavní soud zdůraznil, že pokud jsou děti dostatečně rozumově vyspělé, je při hledání jejich nejlepšího zájmu nutné brát ohled zejména na jejich přání, což obecné soudy v daném případě učinily.

V. POSTUP STĚŽOVATELE DLE HAAGSKÉ ÚMLUVY

35. Ze stanoviska a dokumentů předložených vládou lze zjistit, že Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí poskytl stěžovateli poradenství a dokumenty nezbytné pro podání žádosti o navrácení dětí dle Haagské úmluvy. Úřad tak učinil na základě žádosti ze dne 23. července 2012 a 5. září 2012, kterými chtěl stěžovatel zabránit protiprávnímu přemístění dětí.

36. Po urgenci ze strany Úřadu v říjnu 2012 se stěžovatel dne 13. února 2013 dostavil na Úřad ke konzultaci. Ve snaze pomoci stěžovateli v řízení zajistil Úřad překlad některých soudních rozhodnutí do angličtiny. Bez ohledu na poučení poskytnuté stěžovateli na jednání soudu dne 12. dubna 2013 (viz § 20 *in fine* výše)¹, stěžovatel se na Úřad na svolanou schůzku dne 30. května 2013 nedostavil a přišel až dne 23. srpna 2013. Bylo mu poté sděleno, že žádost o navrácení může podat i po vynesení rozsudku ze dne 12. dubna 2013 s ohledem na to, že rozsudek se vztahuje pouze na období od 1. září 2012 do 1. září 2013 a dosud nenabyl právní moci. Vzhledem k tomu, že děti se po 1. září 2013 nevrátily, byl stěžovatel mezi říjnem 2013 a lednem 2014 několikrát dotazován ohledně jeho dalších záměrů. Jelikož stěžovatel na tyto urgency nereagoval, sdělil Úřad obvodnímu soudu ve dnech 26. listopadu 2013, 7. dubna 2014 a 20. června 2014, že stěžovatel nezkompletoval potřebné podklady a žádost o navrácení dětí dle Haagské úmluvy formálně nedokončil. Obvodní soud vzal toto sdělení do úvahy, když rozhodoval o nahrazení souhlasu stěžovatele s přemístěním bydliště dětí (viz § 32 výše).

VI. DALŠÍ SKUTEČNOSTI SDĚLENÉ VLÁDOU

37. Dne 15. ledna 2013 bylo zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro spáchání trestného činu nebezpečného pronásledování S.R.P. Rozsudkem ze dne 6. srpna 2015 byl odsouzen k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce šesti měsíců. Tento rozsudek byl odvolacím soudem potvrzen dne 1. prosince 2015.

38. V trestním řízení S.R.P. vypovídala jako svědek při jednání soudu dne 18. června 2015. Při této příležitosti požádala obvodní soud o vydání předběžného opatření, kterým by bylo stěžovateli zakázáno se k ní přibližovat. Ve stejný den obvodní soud jejímu návrhu vyhověl. Dne 16. července 2015 bylo toto opatření soudem zrušeno s odůvodněním, že S.R.P. dne 6. července 2015 opustila území České republiky. Dne 14. října 2015 městský soud odmítl stížnost stěžovatele proti rozhodnutí ze dne 18. června 2015, protože byla podána pozdě.

39. V řízení o návrzích stěžovatele, které byly dne 20. června 2014 vyloučeny k samostatnému projednání (viz § 32 výše), stěžovatel namítal místní nepříslušnost Obvodního soudu pro Prahu 5 s odůvodněním, že děti spolu se S.R.P. pobývají v USA. Dne 19. října 2015 obvodní soud tuto námitku zamítl. Poukázal na dříve vydaná rozhodnutí a na ustanovení českého občanského soudního řádu a upřesnil, že vzhledem ke zvláštní povaze řízení o péči o dítě se příslušnost soudu posuzuje podle okolností v době prvního rozhodnutí a je dána po celou dobu řízení až do dosažení zletilosti dítěte.

RELEVANTNÍ PRÁVNÍ RÁMEC A PRAXE

40. Do 31. prosince 2013 bylo řízení o navrácení protiprávně přemístěných či zadržovaných dětí ve smyslu Haagské úmluvy upraveno v § 193a a násl. občanského soudního řádu. Tato právní úprava byla zrušena a nahrazena § 480 a násl. zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, účinného od 1. ledna 2014.

¹ Pozn. překl.: správně má být odkaz na § 25.

41. Soudní praxe a doktrína týkající se zákona o rodině účinného do 31. prosince 2013 (zákon č. 94/1963 Sb.) považovaly přemístění dítěte do zahraničí jedním z rodičů za podstatnou záležitost ve smyslu § 49 tohoto zákona vyžadující souhlas druhého rodiče. I když tedy měl jeden z rodičů svěřeno dítě do výchovy, nezbavovalo jej to povinnosti vyžádat si souhlas druhého z rodičů k přemístění dítěte nebo požádat o nahrazení jeho souhlasu rozhodnutím soudu.

Nový občanský zákoník účinný od 1. ledna 2014 (zákon č. 89/2012 Sb.) v § 877 výslovně stanoví, že určení místa bydliště dítěte patří mezi významné záležitosti, o kterých rozhodují oba rodiče. Pokud se nedohodnou, rozhoduje soud.

42. Vláda cituje judikaturu Ústavního soudu (například rozhodnutí sp. zn. III. ÚS 2621/10 ze dne 26. ledna 2011), která připouští výjimky z povinnosti soudů dané § 100 odst. 3 občanského soudního řádu zjistit názor dítěte výslechem. Ve výjimečných případech může soud zjistit jeho názor prostřednictvím znaleckého posudku či orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Dle rozsudku Nejvyššího soudu (sp. zn. 30 Cdo 1721/2009) ze dne 6. srpna 2009 je navíc přípustné dítě nevyslechnout, zejména pokud by takový úkon byl zjevně nadbytečný nebo neúčelný.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. PŘEDBĚŽNÉ POZNÁMKY

43. Soud zdůrazňuje výjimečnost tohoto případu, která spočívá v přemístění dětí stěžovatele do Spojených států amerických bez jeho souhlasu, aniž by bylo formálně zahájeno řízení dle Haagské úmluvy. Stěžovatel namítá, že české vnitrostátní soudy nezajistily výkon jeho rodičovských práv, neumožnily mu udržovat osobní styk s dětmi a v řízeních zahájených matkou dětí tak legalizovaly její protiprávní jednání.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

44. Stěžovatel na poli článků 6 a 8 Úmluvy předně namítá, že soudy nezohlednily zájmy jeho a nejlepší zájem dětí, a stejně tak nevzaly do úvahy, že neměl možnost realizovat své právo zůstat s dětmi ve styku. Napadá rozhodnutí vydaná v řízeních v této věci, která podle jeho názoru legalizovala nezákonné přemístění jeho dětí matkou, aniž by soudy řádně zjistily skutkový stav a děti vyslechly.

45. Soud, jemuž přísluší provádět právní kvalifikaci skutkových okolností daného případu, považuje nejdříve za vhodné zkoumat tvrzení stěžovatele ohledně respektování jeho zájmů a nejlepšího zájmu dětí pouze z hlediska článku 8 Úmluvy (například *Macready proti České republice*, č. 4824/06 a 15512/08, rozsudek ze dne 22. dubna 2010, § 41), který ukládá vnitrostátním orgánům řadu procesních povinností a jehož příslušná část stanoví:

„1. Každý má právo na respektování svého (...) rodinného života (...).

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat krom případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu (...) ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. K přijatelnosti

46. Soud úvodem konstatuje, že před rozvodem v roce 2007 uzavřeli stěžovatel a S.R.P. dohodu, kterou byly děti svěřeny do péče S.R.P. Úprava styku stěžovatele s dětmi byla poté předmětem několika předběžných opatření (viz § 5–6 výše). Jelikož vztahy mezi rodiči přerostly ve velmi vyhrcoené a stěžovatel se dopustil několika útoků vůči matce dětí a jejich bydlišti (viz § 8 a 37 výše), vztahy mezi dětmi a stěžovatelem tím utrpěly. Obvodní soud byl nicméně toho názoru, že je stále v zájmu dětí udržovat se stěžovatelem kontakt a že není důvod omezovat jeho právo na styk s dětmi, které bylo zachováno i tehdy, když děti žily na utajené adrese (viz § 6 výše). Když však bylo zjištěno, že neustálé napětí má škodlivé účinky na vývoj dětí, byl stěžovateli styk s dětmi zakázán od 30. června 2009 do 30. června 2010 (viz § 7 výše) a poté pak znovu předběžným opatřením ze dne 26. listopadu 2010 (viz

§ 11 výše). Teprve po vydání rozsudku ze dne 29. června 2011 mu bylo opět umožněno stýkat se s dětmi každou první sobotu v měsíci za přítomnosti prarodičů (viz § 12 výše). Dle opatrovníka dětí stěžovatel podmínky práva na styk s dětmi nedodržoval (viz § 15 výše), ačkoliv tvrdil, že byl nucen podávat návrhy na výkon rozhodnutí o úpravě styku, a to až do okamžiku, kdy se tyto návrhy staly bezpředmětnými z důvodu přemístění dětí v létě 2012 (viz § 16 výše).

47. Soud dále uvádí, že pokud stěžovatel ve svém stanovisku namítá uvedená omezení jeho práva na styk s dětmi v letech 2009 až 2012 a nečinnost soudů při řešení výkonu tohoto jeho práva ve stejném období, pak rozhodnutí vnitrostátních orgánů a návrhy stěžovatele byly učiněny mezi lety 2009 a 2012, zatímco stížnost k Soudu podal stěžovatel až v červnu 2014. I za předpokladu, že v projednávaném případě nevzniknou pochybnosti o vyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy, je Soud nucen konstatovat, že stížnost byla k Soudu podána více než šest měsíců po skutečnostech uvedených v § 46 výše a vydání příslušných vnitrostátních rozhodnutí. Stížnost proto musí být zamítnuta podle čl. 35 odst. 1 a 4 Úmluvy.

48. Soud rovněž poznamenává, že stěžovatel ve svém vyjádření ke stanovisku vlády k předběžnému opatření ze dne 18. června 2015, které mu zakazovalo stýkat se s dětmi o letních prázdninách v roce 2015 (viz § 38 výše), napadá toto předběžné opatření (viz § 52 *in fine*). I kdyby Soud připustil, že bylo přáním stěžovatele rozšířit takto svoji stížnost k Soudu o skutečnost, která nastala až po jejím podání, musí konstatovat, že stížnost podaná stěžovatelem proti tomuto rozhodnutí byla odmítnuta pro opožděnost a Soud nebyl informován, zda stěžovatel podal ústavní stížnost. Z toho vyplývá, že tato stížnost je v každém případě nepřijatelná pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy podle čl. 35 odst. 1 a 4 Úmluvy.

49. Soudu tak v projednávané věci přísluší zabývat se třemi řízeními, která byla v daném případě vedena a byla předložena Soudu ve lhůtě stanovené čl. 35 odst. 1 Úmluvy. Jedná se o řízení o předběžném opatření, kterým měl být vydán zákaz opustit s dětmi Českou republiku a které skončilo rozhodnutím Ústavního soudu ze dne 10. prosince 2013 (viz § 21 výše); řízení o souhlasu se studijním pobytem dětí, které skončilo rozhodnutím Ústavního soudu ze dne 11. února 2014 (viz § 29 výše), a konečně řízení o souhlasu se změnou bydliště dětí, které skončilo rozhodnutím Ústavního soudu ze dne 26. března 2015 (viz § 34 výše). Soud se ztotožňuje s názorem vlády, že konečná rozhodnutí vydaná v těchto řízeních je třeba posuzovat s ohledem na předchozí vývoj a s přihlédnutím ke všem souvislostem.

50. Soud konstatuje, že stížnost není zjevně neopodstatněná a že není žádný jiný důvod, pro který by měla být prohlášena za nepřijatelnou ve smyslu čl. 35 Úmluvy, a prohlašuje tedy stížnost za přijatelnou.

B. K odůvodněnosti

1. Tvrzení účastníků řízení

a) Stěžovatel

51. Stěžovatel tvrdí, že české soudy s ním jednaly jako s darebákem jen proto, že chtěl udržovat vztahy se svými dcerami a přispívat k jejich výchově a že zvýhodňovaly matku dětí. Obviňuje vládu, že stěžovatele vykresluje ve špatném světle tím, že se spisem pracuje selektivně a nepřesně a že ve snaze svalit na něj vinu uvádí skutečnosti bezvýznamné pro daný případ. Zdůrazňuje, že pokud by jeho obraz předestřený vládou odpovídal skutečnosti, jeho rodičovská odpovědnost už by musela být omezena nebo by se nacházel ve vězení.

52. I když stěžovatel připouští, že jeho vztah s matkou dětí byl komplikovaný, zejména pak v roce 2008, je přesvědčen, že to nemůže ospravedlnit ani protiprávní přemístění dětí matkou o několik let později, ani porušování jeho práv ze strany soudů. Poukazuje na to, že právo rozhodovat o bydlišti dětí je součástí rodičovské odpovědnosti, které nebyl zbaven, a vytýká českým soudům, že tolerovaly, či dokonce omlouvaly nepřijatelné chování matky a beztrestně jí umožnily porušovat jeho právo na styk s dětmi. Stěžovatel vysvětluje, že taková situace ho dohnala k zoufalým pokusům o setkání s dětmi, což vláda nyní označuje za nevhodné chování a za což byl odsouzen v trestním řízení. Zdůrazňuje, že však nikdy nebyl stíhán za chování vůči svým dcerám, a považuje proto zákaz stýkat se s nimi v létě 2015 během jejich prázdnin v České republice za nepřijatelný (viz § 38 výše).

53. Stěžovatel rovněž napadá, že soudy v řízeních, trvajících dlouhá léta popsaná vládou, děti nikdy nevyslechly, a to ani tehdy, když byly v létě 2015 v České republice, nebo prostřednictvím Skypu, a ani nedožádaly mezinárodní právní pomoc. Namísto toho, aby si vytvořily vlastní názor na skutečný postoj dětí, omezily se soudy pouze na výpovědi dívek získané za nejasných okolností a pod výlučným vlivem jejich matky, otevřeně nepřátelské vůči stěžovateli. Opatrovník dětí zůstal v tomto ohledu také nečinný.

54. Stěžovatel má za to, že pokud mu vláda vytýká, že nezahájil řízení o navrácení dětí podle Haagské úmluvy, kritizuje tím vlastně to, že nepožádal o pomoc americké soudy, které podle něj nemají o věci žádné povědomí. Jeho práva však měly chránit české soudy, zejména nařídít předběžné opatření, které by bývalo zabránilo přemístění dětí (viz § 12 výše)², a trvat na respektování povinností matek. Namísto toho legalizovaly její protiprávní chování, když udělily souhlas se změnou bydliště dětí, a poté omezily jeho právo na styk s dětmi určením styku přes Skype. V této souvislosti stěžovatel poukazuje na obtíže způsobené přístupem matky při navazování takového kontaktu nebo i pouhého kontaktu telefonického. Namítá nedostatek informací o zdraví a výchově svých dcer a to, že nemůže reálně vykonávat svá rodičovská práva, kterých nebyl zbaven.

55. Stěžovatel závěrem konstatuje, že i kdyby za použití Haagské úmluvy dosáhl navrácení dětí, což se vzhledem k postoji matky jeví jako vysoce nepravděpodobné, případem by se znovu zabývaly české soudy, kterým už nadále nedůvěřoval. K tomu dodává, že i když vláda připouští, že výklad Haagské úmluvy, provedený v roce 2012 městským soudem, byl chybný, měl nicméně dopady na následná řízení.

b) Vláda

56. Vláda úvodem poznamenává, že v dané věci české soudy neměly pravomoc nařídít navrácení dětí do České republiky a jediným nástrojem k dosažení navrácení dětí bylo návratové řízení dle Haagské úmluvy. Bylo na stěžovateli zahájit toto řízení do jednoho roku od okamžiku, kdy mu matka jeho děti oznámila, že zůstávají v USA (viz § 16 výše). Stěžovatel byl řádně poučen o tom, že mu v podání žádosti o navrácení dětí nic nebrání, dokonce ani rozsudek ze dne 12. dubna 2013, a byla mu za tímto účelem nabídnuta veškerá nezbytná pomoc (viz § 22 *in fine*, § 35 a násl. výše).

57. K nesprávnému výkladu Haagské úmluvy městským soudem v rozhodnutích ze dne 15. října 2012 a 18. září 2013 (viz § 17 a 27 výše) vláda uvádí, že tento výklad byl odmítnut jak obvodním soudem (viz § 22 výše) a Ústavním soudem (viz § 19 výše), tak i v té době zavedenou praxí (viz § 32 výše). Navíc rozsudek ze dne 18. září 2013 byl vynesena až po uplynutí roční lhůty pro podání žádosti o navrácení, a nemohl tudíž ovlivnit rozhodnutí stěžovatele žádost nepodat.

58. Vláda k tomu dodává, že bez ohledu na skutečnosti uvedené výše stěžovatel návratové řízení nikdy nezahájil, a to ani po 1. září 2013, kdy uplynula doba, po kterou byl s pobytem dětí v USA vysloven souhlas, a ani se nepokusil domoci se ochrany svého práva na styk s dětmi za pomoci čl. 21 Haagské úmluvy. Vláda je přesvědčena, že při posuzování stížnosti v části týkající se porušení práva na respektování rodinného života je nutno vzít do úvahy tuto nečinnost stěžovatele vyvolávající pochybnosti o jeho skutečném zájmu o děti, kterou ve svém stanovisku nikterak neosvětlil.

59. Ke stěžovatelem napadeným rozhodnutím vláda uvádí, že reflektují vývoj situace v rodině od roku 2007, zejména s ohledem na chování stěžovatele vedoucí k protiprávnímu přemístění dětí jejich matkou. Soudy věc řádně posoudily a s přihlédnutím ke všem souvislostem, vedeny snahou chránit nejlepší zájem dětí, udělily souhlas se studijním pobytem dětí a s přemístěním jejich bydliště, a sledovaly tak ochranu práv a svobod jiných.

60. K tvrzení stěžovatele, že soudy děti nevyslechly, vláda argumentuje, že před přemístěním dětí do USA byly jejich názory opakovaně zjišťovány opatrovníkem, psychologem a znalci (viz § 6–8 a 11 výše) a že soudy je v předmětných řízeních náležitě zohlednily, neboť měly za prokázané, že názory dětí jsou jasné a neměnné, tudíž že nebylo nutné děti přímo vyslechnout (viz § 25 výše). Po přemístění dětí do USA byly vyslechnuty různými americkými orgány v souladu s praxí zavedenou v této zemi (viz § 24 a 31 výše).

61. Nadto je vláda přesvědčena, že by bylo nepřiměřené zakázat matce dětí, americké státní příslušnici, vycestovat s dětmi do země svého původu až do doby dosažení zletilosti, jak navrhoval

² Pozn. překl.: správně má být odkaz na § 17.

stěžovatel (viz § 12 výše). K právu stěžovatele na styk s dětmi vláda upřesňuje, že soudy dlouhodobě zastávaly názor, že je v zájmu dětí být se stěžovatelem ve styku; jestliže později tento styk zakázaly, bylo to z důvodu ochrany zdraví dívek. Vláda uvádí, že ještě v době, kdy děti byly v České republice, stěžovatel neměl pozitivní a vstřícný přístup. Choval se agresivně vůči jejich matce a nedodržoval podmínky práva na styk s dětmi, což je stresovalo a traumatizovalo a postupně měnilo jejich vztah ke stěžovateli k horšímu. Když tato neudržitelná situace dospěla k tomu, že matka s dětmi opustila Českou republiku a přímý styk stěžovatele s jeho dcerami se stal objektivně nemožným, byl styk stěžovatele určen prostřednictvím Skypu (viz § 32 výše) a podle prohlášení matky učiněného před notářem v USA probíhal pravidelně. Když ale v létě 2015 probíhalo trestní řízení vedené proti stěžovateli pro trestný čin pronásledování, vyhověl obvodní soud dne 18. června 2015 návrhu matky a vydal předběžné opatření, kterým bylo stěžovateli zakázáno přiblížit se k ní po dobu, kdy trávila s dětmi prázdniny v České republice (viz § 38 výše).

62. Závěrem vláda poznamenává, že mnohá ze stěžovatelových tvrzení jsou rozporuplná a nejsou podložena důkazy, zatímco popis skutkového stavu předložený vládou vychází ze spisů vedených v projednávané věci soudy a opatrovníkem dětí. Vláda dodává, že stěžovatel nadále mařil dosud neskončené řízení o různých aspektech výkonu rodičovské odpovědnosti, které v únoru 2016 čekalo na rozhodnutí českých soudů.

2. Hodnocení Soudů

a) Obecné zásady

63. Soud připomíná, že je-li prokázána existence rodinného vztahu ve smyslu článku 8 Úmluvy, měl by stát v zásadě jednat tak, aby umožnil rozvoj tohoto vztahu, a měl by přijmout vhodná opatření k navázání styku mezi dotyčným rodičem a dítětem. Povinnost státních orgánů přijmout taková opatření, která umožní kontakt rodiče s dítětem, kteří žijí odděleně, ovšem není absolutní a porozumění a spolupráce všech zúčastněných osob vždy představují důležitý faktor. Státní orgány sice mají vyvíjet snahu, aby této spolupráci napomohly, ale jejich povinnost využít donucovacích prostředků nemůže být neomezená: musí brát ohled na zájmy, práva a svobody dotčených osob a zejména na nejvyšší zájem dítěte, který v závislosti na své povaze a závažnosti může převážet nad zájmem rodičů. Článek 8 Úmluvy v žádném případě neopravňuje rodiče k tomu, aby vyžadoval přijetí opatření, jež by poškozovala zdraví a rozvoj dítěte (viz, např., *Elsholz proti Německu*, č. 25735/94, rozsudek velkého senátu ze dne 13. července 2000, § 49–50; *Fiala proti České republice*, č. 26141/03, rozsudek ze dne 18. července 2006, § 96). Rozhodující je zjistit, zda státní orgány přijaly za účelem usnadnění styku veškerá opatření, která od nich bylo možné v daném případě rozumně očekávat (viz, např., *Nuutinen proti Finsku*, č. 32842/96, rozsudek ze dne 27. června 2000, § 128; *Pedović proti České republice*, č. 27145/03, rozsudek ze dne 18. července 2006, § 109).

64. Je namístě připomenout, že vnitrostátní orgány jsou v přímém kontaktu se všemi zúčastněnými. Úkolem Soudu tedy není nahrazovat vnitrostátní orgány při úpravě otázek týkajících se svěření dítěte do péče a úpravy styku s dítětem; Soudu nicméně přísluší, aby posoudil z hlediska Úmluvy rozhodnutí, která tyto orgány v rámci svého uvážení vydaly. Prostor pro uvážení příslušných vnitrostátních orgánů se liší v závislosti na povaze sporných otázek a významu dotčených zájmů. Soud proto připouští, že vnitrostátní orgány požívají široké volnosti zejména v oblasti svěření dítěte do péče. Naproti tomu je třeba vykonávat přísnější kontrolu dodatečných omezení, např. těch, kterými vnitrostátní orgány omezují právo rodičů na styk s dítětem, a kontrolu právních záruk určených k zajištění účinné ochrany práva rodičů a dětí na respektování jejich rodinného života. Taková dodatečná omezení totiž s sebou nesou riziko, že dojde k přerušení rodinných vztahů mezi malým dítětem a jedním nebo oběma rodiči (viz, mezi mnoha jinými, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2003, § 62–63; *Drenk proti České republice*, č. 1071/12, rozsudek ze dne 4. září 2014, § 85).

65. Soud zároveň připomíná, že cílem Haagské úmluvy je zabránit tomu z rodičů, který dítě protiprávně přemístil, právně zhojit plynutím času v jeho prospěch faktický stav, který jednostranně zapříčinil. To znamená, jsou-li splněny podmínky pro použití Haagské úmluvy snažit se co nejrychleji nastolit status quo ante, aby se zamezilo tomu, že původně protiprávní faktický stav bude z hlediska práva napraven, a dále usilovat o to, aby v otázkách péče o dítě a rodičovské odpovědnosti zůstaly

příslušné soudy v místě obvyklého bydliště dítěte (viz, mimo jiné, *Maumousseau a Washington proti Francii*, č. 39388/05, rozsudek ze dne 6. prosince 2007, § 69 a 73). A konečně, Haagská úmluva se vztahuje zejména na porušení práva péče o dítě, ale snaží se chránit také právo na styk s dítětem druhého rodiče, jak je patrné z jejích ustanovení (*Neulinger a Shuruk*, cit. výše, § 104).

b) Uplatnění výše uvedených zásad na projednávanou věc

66. S ohledem na předmět stížnosti uvedený v § 49 výše se Soud nejdříve zabýval návrhem stěžovatele na vydání předběžného opatření o zákazu opustit s dětmi Českou republiku a uložení povinnosti uložit jejich cestovní pasy do soudní úschovy až do dovršení jejich zletilosti (viz § 17 výše). Soud považuje rozhodnutí obvodního soudu o zamítnutí tohoto návrhu za řádně odůvodněné, jak konstatoval i Ústavní soud (viz § 22 výše), i když stěžovatelovy obavy, že jeho dcery opustí Českou republiku, se následně ukázaly jako zcela oprávněné. Ze spisu vyplývá, že matka, americká občanka, odvezla v minulosti, a dokonce i po odloučení od stěžovatele, několikrát děti do USA, aniž by to způsobilo jakékoli problémy. Stěžovatel sice vyjádřil své obavy z protiprávního přemístění dětí, doložil je však pouze čtyři roky starou korespondencí mezi matkou a psychologkou. Obavy stěžovatele se ukázaly jako opodstatněné a vnitrostátní soudy měly jejich přezkumu věnovat větší pozornost. Pravdou však zůstává, že nebylo v možnostech obvodního soudu vyhodnotit, že existuje bezprostřední a vážné riziko, že matka přemístí děti trvale, a odůvodnit tím tak závažné opatření, jakým je zákaz opustit zemi do dovršení zletilosti dětí, jak stěžovatel navrhoval (viz, *mutatis mutandis*, *Malinin proti Rusku*, č. 70135/14, rozsudek ze dne 12. prosince 2017, § 93).

67. V době rozhodování Městského soudu v Praze o odvolání stěžovatele proti zamítnutí návrhu na vydání uvedeného předběžného opatření dne 15. října 2012 byl již úmysl matky zůstat s dětmi v USA a nevrátit se do České republiky vnitrostátním orgánům znám (viz § 19 výše). Soud k tomu nicméně poznamenává, že podle § 75c českého občanského soudního řádu je pro rozhodování o předběžném opatření rozhodující stav v době vydání rozhodnutí soudu prvního stupně. V případě zrušení zamítavého rozhodnutí soudu prvního stupně městským soudem by tedy bylo pouze možné *a posteriori* odsoudit jednání matky při vědomí, že tato problematika spadá primárně do působnosti Haagské úmluvy. Stěžovatel nezpochybňuje dokumenty poskytnuté vládou (viz § 35 výše), ze kterých je patrné, že se ve věci protiprávního přemístění dětí obrátil na Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí mnohem dříve, než městský soud ve svém rozhodnutí ze dne 15. října 2012 nesprávně posoudil přemístění dětí jejich matkou. Tento sporný výklad nebyl učiněn v řízení dle Haagské úmluvy a stěžovatel jej úspěšně napadl, neboť byl následně napraven Ústavním soudem (viz § 21 výše).

68. Za druhé je namístě, aby Soud posoudil řízení o návrhu matky o nahrazení souhlasu stěžovatele se studijním pobytem dětí v USA od 1. září 2012 do 1. září 2013. Soud k tomu uvádí, že matka svoje rozhodnutí zůstat s dětmi v USA odůvodnila mimo jiné předchozím chováním stěžovatele (viz § 22 výše) a opakovanými prohlášeními svých více než dvanáctiletých dcer, že jsou v USA spokojené a přejí si tam zůstat (viz § 24–25 výše). Vnitrostátní soud s přihlédnutím k jejich postoji návrhu matky vyhověl, neboť dospěl k závěru, že je v nejlepším zájmu dívek studovat v USA a rozvíjet tak vztahy s rodinou matky. Ačkoli soud rozhodnutí matky schválil, shledal zároveň, že její jednání představuje protiprávní přemístění dětí a vyzval stěžovatele, aby urychleně podal žádost o jejich navrácení podle Haagské úmluvy (viz § 25 výše).

69. Soud se ztotožňuje s vládou, že vnitrostátní orgány se v projednávané věci musely vypořádat se složitou situací způsobenou napětím mezi rodiči a pochybným chováním stěžovatele, které vyvolalo, přinejmenším částečně, rovněž spornou reakci ze strany matky dětí. Soudy tak vlastně musely reagovat na reálný stav (*faits accomplis*), protože v době rozhodování v prvním stupni již děti pobývaly několik měsíců v USA.

70. Soud nicméně zdůrazňuje, že existoval v dané věci vhodný nástroj umožňující reagovat na přemístění dětí. Jedná se o řízení o navrácení dle Haagské úmluvy, která v článku 3 stanoví, za jakých okolností se přemístění nebo zadržení dítěte považuje za protiprávní. Je-li protiprávnost shledána, úmluva ukládá povinnost dítě vrátit (viz, mezi jinými, *Thompson proti Rusku*, č. 36048/17, rozsudek ze dne 30. března 2021, § 59–60). Žádost za tímto účelem musí podat zejména rodič, jehož rodičovská práva byla přemístěním dětí porušena, a který tak projevuje zájem o návrat dětí do země jejich obvyklého bydliště.

Pokud by v tomto případě takové řízení bylo zahájeno, připadlo by americkým soudům nařídít případné navrácení dětí stěžovatele, což by následně umožnilo soudům v místě jejich obvyklého bydliště, tedy soudům českým, vypořádat se s otázkami, jak upravit a zajistit účinný výkon práva stěžovatele na styk s dětmi. Předpokládalo se však, že se stěžovatel vzdal svého práva využít tento právní prostředek, ačkoli k tomu byl obvodním soudem vyzván (viz § 25 výše) a byla mu poskytnuta pomoc ze strany českého Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí (viz § 35–36 výše), který tak jako ústřední orgán ve smyslu Haagské úmluvy splnil svoji povinnost danou jejím článkem 7 písm. f).

71. Dle názoru Soudu nelze vytýkat českému Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který v řízení vystupoval i jako opatrovník dětí, že nezačal řízení o navrácení dětí z vlastní iniciativy a ponechal na uvážení soudů, zda bylo v zájmu dětí studovat v USA (viz § 23 výše).

72. Za těchto okolností a s přihlédnutím k tomu, že nebyla podána žádost o navrácení dětí podle Haagské úmluvy, českým soudům nepřislušelo vyvozovat důsledky z chování matky dětí, ale musely se pouze omezit na rozhodnutí o jejím návrhu s ohledem na jejich nejlepší zájem. Poté, co Soud přezkoumal sporná rozhodnutí, dospěl k závěru, že soudy svoji úlohu splnily, neboť byly přesvědčeny, že pobyt dívek v USA za účelem studia zajistí rovnováhu mezi zájmy jejich, zájmy matky a otce a že bude prospěšný pro jejich další vývoj. Rozhodnutí vycházela z výpovědí dětí a zprávy o podmínkách, v nichž žily, a nic nenásvědčuje tomu, že by rozhodnutí byla svévolná nebo zjevně nepřiměřená. Soud v tomto ohledu připomíná, že mu nepřísluší nahrazovat svým hodnocením závěry příslušných vnitrostátních orgánů, pokud jde o opatření, která by bývala měla být vydána, protože tyto orgány mají v zásadě lepší postavení než mezinárodní soudce k provedení takového hodnocení, zejména proto, že mají výhodu přímého kontaktu se všemi zúčastněnými osobami (*G.M. proti Francii*, č. 25075/18, rozsudek ze dne 9. prosince 2021, § 61).

73. V obecnější rovině se Soud domnívá, že celkově rozhodovací proces dostatečně chránil zájmy stěžovatele. Konstatuje totiž, že stěžovatel osobně vypovídal před soudem prvního stupně, kterému mohl účinně předložit svá tvrzení, že byl zastoupen právním zástupcem a že mohl podat odvolání.

74. A za třetí je Soud toho názoru, že úvahy uvedené výše lze vztáhnout i na řízení o souhlasu se změnou bydliště dětí, zahájené na návrh matky v červenci 2013, tedy ještě před skončením doby, na kterou se vztahoval předchozí souhlas se studijním pobytem dětí (od 1. září 2012 do 1. září 2013). Předně uvádí, že soudy vycházely z vícero důkazů, jejichž hodnocení jim přísluší (výše citovaný rozsudek *Sommerfeld*, § 71). Přihlédly zejména k postoji dětí, které byly ve věku, kdy již byly schopny utvořit a vyjádřit své vlastní názory, ke stanovisku jejich opatrovníka a ke skutečnosti, že stěžovatel nepožádal o jejich navrácení do České republiky podle Haagské úmluvy, což by v případě nařízení navrácení dětí umožnilo i jejich výpověď před českými soudy. Ačkoli Soud uznává, že by pro soudy bylo přínosné přímo se s dětmi setkat a osobně je vyslechnout, je za konkrétních okolností projednávaného případu ochoten přijmout argument vlády, že děti byly do řízení, které se jich týkalo, dostatečně zapojeny. Soud upřesňuje, že postoj a chování dívek vůči stěžovateli byly již dříve zjištěny opatrovníkem a znalci, kteří byli s dětmi v přímém kontaktu při jejich pobytu v České republice. Stěžovatel nezpochybnil žádným důkazem věrohodnost výpovědí dětí, které byly ověřeny veřejným notářem v USA a při pohovoru mezi dívkami a poradkyní náboženské organizace (viz § 31 výše). Soudy v tomto kontextu přikládaly význam skutečnosti, že názor dívek, které ke konci řízení dosáhly věku patnácti let, zůstal konstantní a nezměněný a že si přály zůstat se svou matkou v USA (viz § 25 a 33 výše). Soud na tomto místě připomíná, že vůle vyjádřená dostatečně chápajícím dítětem je klíčovým prvkem, který je třeba zohlednit v každém řízení, které se ho týká (*M. a M. proti Chorvatsku*, č. 10161/13, rozsudek ze dne 3. září 2015, § 171; *M.K. proti Řecku*, č. 51312/16, rozsudek ze dne 1. února 2018, § 91). Soud již v minulosti rozhodl, že jsou-li děti dostatečně vyspělé na to, aby dokázaly formulovat vlastní názory a přání ohledně styku s jedním z rodičů, musí jim soudy věnovat náležitou pozornost (*N.Ts. a ostatní proti Gruzii*, č. 71776/12, rozsudek ze dne 2. února 2016, § 72).

75. Pokud se jedná o právo stěžovatele na styk s dětmi, Soud poznamenává, že v zásadě bylo stěžovateli vždy přiznáváno; v projednávaném případě nebylo tedy toto právo odíráno jako ve věci *Sommerfeld* (viz § 62 výše), ale jednalo se o určení způsobu výkonu tohoto práva za situace, kdy přímý kontakt mezi dotčenými osobami nebyl možný. České soudy se i bez ohledu na přemístění dětí stále považovaly za příslušné o této věci rozhodnout podle českého práva. Ze spisu vyplývá, že od doby, kdy stěžovatelovy dcery zůstaly v USA, byl s nimi tento v telefonickém a e-mailovém kontaktu (viz § 25

výše) a následně mu bylo přiznáno právo stýkat se s nimi prostřednictvím Skypu (viz § 32 výše). Bylo rovněž konstatováno, že děti samy se vzhledem ke svému věku mohly rozhodnout stýkat se se stěžovatelem i nad rámec tohoto rozhodnutí (viz § 33 výše). Je třeba dodat, že dívky v roce 2018 dosáhly zletilosti.

76. I když má Soud pochopení pro zklamání, které stěžovatel mohl pociťovat v důsledku vývoje situace a přijatých rozhodnutí, považuje za nezbytné připomenout, že pozitivní povinnosti státu vyplývající z Úmluvy nespočívají v povinnosti dosáhnout určitého výsledku, ale pouze v povinnosti vynaložit k tomu prostředky; soudy totiž nejsou všemohoucí, zejména když se v záležitostech v oblasti rodinného života dostávají do střetu s rodiči, kteří nejsou schopni překonat svou nevraživost a nedbají zájmů vlastního dítěte (viz *Pedović*, § 115 výše). Vycházeje z konkrétních okolností případu Soud konstatuje, že předmětná řízení jsou jednak výsledkem dřívějších událostí, jejichž posouzení nespadá dle čl. 35 odst. 1 Úmluvy do jeho pravomoci (viz § 46–49 výše), a dále že rozhodnutí v těchto řízeních vydaná zohledňují rodinnou situaci celkově, její vývoj v čase a nejlepší zájem dětí. Domnívá se proto, že jsou dostatečně a relevantně podložena důvody dle čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

77. S ohledem na výše uvedené Soud dospěl k závěru, že za situace, kdy matka děti přemístila a stěžovatel nevyužil Haagské úmluvy, byly příslušné vnitrostátní soudy schopny lépe nalézt spravedlivou rovnováhu mezi zájmem dětí žít v pokojném prostředí a zájmy stěžovatele vedoucími jeho jednání a nemohly udělat více, než udělaly. Soud znovu připomíná, že vedená řízení nebyla reakcí na přemístění dětí matkou (viz § 70 výše) a vycházela pouze z reálného stavu (*faits accomplis*), který způsobil určitou nejistotu v situaci dětí. Je ostatně sporné, zda by případná rozhodnutí českých soudů zamítající návrhy matky, byla vykonatelná v USA, kde děti pobývají, aniž by byla protiprávnost jejich přemístění konstatována soudem.

78. S ohledem na výše uvedené k porušení článku 8 Úmluvy tedy nedošlo.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. *prohlašuje* jednomyslně stížnost za přijatelnou;
2. *rozhoduje* pěti hlasy ku dvěma, že k porušení článku 8 Úmluvy nedošlo.

Vyhotoveno ve francouzském jazyce a sděleno písemně dne 8. června 2023 v souladu s čl. 77 odst. 2 a 3 jednacího řádu Soudu.

Martina Keller
zástupkyně tajemníka

Georges Ravarani
předseda

Podle čl. 45 odst. 2 Úmluvy a čl. 74 odst. 2 jednacího řádu Soudu jsou k tomuto rozsudku připojena tato odlišná stanoviska:

- souhlasné stanovisko soudce ad hoc Šturmy;
- společné nesouhlasné stanovisko soudkyně Mourou-Vikström a Elósegui.

G.R.
M.K.

SOUHLASNÉ STANOVISKO SOUDCE *AD HOC* ŠTURMY

1. Hlasoval jsem sice jako většina, která v tomto konkrétním případě shledala, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy, některé aspekty ale vyvolávají pochybnosti. Při rozhodování, zda se mám spolu s většinou přiklonit k závěru, že nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy, jsem hodně váhal. O tom, jak jsem hlasoval, rozhodlo nakonec chování stěžovatele, zejména ta skutečnost, že nevyužil Haagské úmluvy, která je přece jen vhodným nástrojem pro řešení situace při přemístění dětí.

2. Shledal jsem však i jistá pochybení ze strany českých orgánů. Za prvé Městský soud v Praze chybně vyložil pojem únos ve smyslu Haagské úmluvy; tento výklad byl následně odmítnut v *obiter dictum* nálezu Ústavního soudu (sp. zn. I. ÚS 70/13) ze dne 10. prosince 2013. Ústavní soud konstatoval, že Haagská úmluva se vztahuje zejména na porušení práva péče o dítě, ale snaží se chránit také druhého rodiče, je-li mu upíráno jeho právo na styk s dítětem. Za druhé Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který v České republice plní úlohu ústředního orgánu ve smyslu Haagské úmluvy, v důsledku nečinnosti stěžovatele neučinil jako opatrovník dětí žádná opatření směřující k zahájení řízení dle této úmluvy. A konečně je třeba přihlídnout k argumentaci stěžovatele, který vytýká vnitrostátním soudům, že děti nikdy nevyslechly a nevyžádaly si mezinárodní právní pomoc a spokojily se pouze s písemným prohlášením dětí ověřeným americkými notáři.

3. Žádná z těchto nikoliv zásadních vad řízení sama o sobě sice nepředstavuje porušení článku 8 Úmluvy. Pokud by se však tyto menší nedostatky posuzovaly ve vzájemné souvislosti, situaci by to mohlo změnit. Nejsem si jistý, jestli bych se se závěrem o neporušení článku 8 mohl ztotožnit i za jiných skutkových okolností týkajících se především chování stěžovatele a doby, která od předmětných skutečností uplynula. Vnitrostátní soudy, které případ stěžovatele projednávaly, byly bezesporu v mnohem lepším postavení pro nalezení spravedlivé rovnováhy mezi zájmem dětí žít v klidném prostředí a zájmem stěžovatele vykonávat svá rodičovská práva než Soud, který věc posuzuje více než deset let poté.

4. Tento rozsudek zohledňující konkrétní skutkové okolnosti případu by však neměl být vykládán tak, že jednostranné jednání jednoho z rodičů (přemístění dětí do jiné země) může být legitimizováno pouhou nečinností vnitrostátních orgánů a plynutím času.

SPOLEČNÉ NESOUHLASNÉ STANOVISKO SOUDKYŇ MOUROU-VIKSTRÖM A ELOSEGUI

Na rozdíl od většiny se domníváme, že k porušení článku 8 Úmluvy došlo.

V dané věci se jedná o výkon práva na styk stěžovatele české národnosti s dcerami – dvojčaty narozenými v roce 2000. Jejich matka je v létě 2012 odvezla do USA, aby zde jeden rok studovaly a poté se zde usadily natrvalo. Otec s přemístěním dcer ani s jejich trvalým přestěhováním do USA nesouhlasil. Vnitrostátní soudy při řešení konfliktních vztahů mezi rodiči rozhodovaly o výkonu rodičovských práv otce několikrát. Byly podány celkem tři návrhy na vydání předběžných opatření, z nichž jeden podal otec a dva návrhy matka. Otec zároveň podnikl kroky k zahájení řízení dle Haagské úmluvy, ale nedokončil je.

Máme za to, že pokud jde o stěžovatelovo právo zaručené v článku 8, je provázanost mezi Haagskou úmluvou a rozhodnutími vydanými vnitrostátními soudy velice problematická.

Při rozhodování o návrhu otce na vydání předběžného opatření vnitrostátní soudy zamítly jeho žádost zakázat matce odvézt děti mimo Českou republiku až do jejich zletilosti a uložit jí povinnost uložit pasy dětí do soudní úschovy.

Lze jen konstatovat, že obavy otce vyjádřené na počátku léta 2012 se ukázaly jako zcela opodstatněné, neboť matka dne 31. srpna 2012 e-mailem sdělila, že zůstává s dcerami natrvalo v USA a do České republiky se nevrátí. Vnitrostátní právo (§ 75c českého občanského soudního řádu) však stanoví, že skutečnosti vedoucí k podání odvolání proti rozhodnutí o předběžném opatření je třeba posuzovat dle stavu v době, kdy bylo rozhodnutí soudu prvního stupně vydáno, v daném případě dne 25. července 2012, a tedy předtím, než došlo k „únosu“. Odvolací soud a Ústavní soud tak v souladu s vnitrostátním právem změněnou situaci při posuzování rozhodnutí soudu prvního stupně neměly zohledňovat. Rozhodnutím ve věci samé tudíž nedošlo k porušení článku 8, ačkoli pro otce, zbaveného práva stýkat se se svými dětmi, může být takto přísný právní postoj, který nebere do úvahy ani vývoj situace od vydání prvostupňového rozhodnutí, ani naplnění jeho obav, těžko pochopitelný.

Naproti tomu upozorňujeme na odlišné názory v odůvodněních vnitrostátních soudů. Zatímco městský soud, jako soud odvolací, dne 15. října 2012 rozhodl, že matka nejednala dle Haagské úmluvy protiprávně, když děti přemístila, Ústavní soud dne 10. prosince 2013 nad rámec přezkumu označil rozhodnutí odvolacího soudu za chybné a konstatoval, že Haagská úmluva se na jednání matky vztahuje. Tak rozdílné posouzení nemůže mít na právní jistotu jiný než negativní dopad.

Vnitrostátní soudy naopak vyhověly návrhu matky a vyslovily souhlas se studijním pobytem jejich dvou dcer po dobu jednoho roku od 1. září 2012 do 1. září 2013 ve Spojených státech amerických. Obvodní soud se přitom při vynesení rozsudku, tedy dne 12. dubna 2013, jasně vyslovil, že matka přemístila děti protiprávně. Bez ohledu na toto své konstatování obvodní soud návrh na souhlas se studiem nezamítl, a potvrdil tak *a posteriori* „protiprávní“ (dle vlastního hodnocení) přemístění dětí, a to bez jakéhokoliv souhlasu otce. Městský soud jako soud odvolací a Ústavní soud pak dne 18. září 2013 a 11. února 2014 dospěly k závěru, že se nejednalo o přemístění dětí ve smyslu Haagské úmluvy, a rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdily.

Závěr odvolacího soudu lze pochopit, neboť rozhodoval dne 18. září 2013 před vyjádřením Ústavního soudu v *obiter dictum* ze dne 10. prosince 2013, opačné rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 11. února 2014 se však jeví jako odporující si samo sobě.

Dne 20. června 2014 soud prvního stupně při rozhodování o třetím opatření vyhověl návrhu matky na povolení přemístění bydliště dětí do Spojených států amerických. Odvolací soud dne 8. října 2014 toto rozhodnutí potvrdil. Opíral se přitom o názor opatrovníka, který přičítal k tíži otce, že ne zahájil řízení dle Haagské úmluvy, ačkoli mu byla nabídnuta pomoc. Jsme toho mínění, že sám Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se mohl, v postavení opatrovníka, zasadit o aplikaci Haagské úmluvy, což však neučinil. Jeho „dvojí funkce“ ústředního orgánu podle Haagské úmluvy i opatrovníka obou dcer stěžovatele v sobě nese problém střetu zájmů při plnění jeho povinností a může vysvětlovat jeho určitou nečinnost.

Nabyly jsme vlastně dojmu, že tento nedostatek iniciativy ze strany opatrovníka spolu s rozhodnutími vnitrostátních soudů, které nevyhověly ani jednomu z otcových návrhů a legitimizovaly všechny matčiny kroky, stěžovatele odradily a přesvědčily ho, že nemá žádnou šanci na úspěch.

Jinak lze stěží rozumět tomu, proč jednání hodnocené soudem prvního stupně dne 12. dubna 2013 a následně nejvyšším vnitrostátním soudem jako „únos“ nemělo žádný konkrétní dopad na rozhodnutí vnitrostátních soudů, které z velké části vyhověly nárokům matky, aniž by zpochybnila její rozhodnutí dcery přemístit. Toto strnulé dělení na právo mezinárodní, které považuje skutkový stav za protiprávní, a právo vnitrostátní, které jej nikterak nezpochybňuje, zjevně nemůže vést k jednotnému použití rozhodného práva a k respektování zájmu dětí, jehož se soudci systematicky dovolávají jako kompasu, podle kterého se při rozhodování řídí.

Kromě toho se vnitrostátní soudy patrně neshodnou na rozsahu působnosti Haagské úmluvy, což je základním předpokladem pro použití tohoto účinného mezinárodního nástroje. Právo na styk s dítětem, jehož výkon je ztížen nebo znemožněn jednostranným rozhodnutím jednoho z rodičů přemístit dítě do zahraničí, je buď považováno za právo, na které se Haagská úmluva vztahuje, anebo je z ní vyloučeno, neboť tato úmluva chrání pouze právo na péči o dítě. Takto rozdílné výklady Haagské úmluvy představovaly zásah do práv stěžovatele na styk s dětmi.

A konečně se nám zdají být relevantní i ta tvrzení, ve kterých stěžovatel namítal, že vnitrostátní soudy děti přímo nevyslechly. Soudy sice nařídily výslech dcer stěžovatele konzulárním úřadem, což mělo být zárukou nestrannosti. Výsledky dětí ale provedli notáři v USA a poradkyně náboženské organizace. Tyto dvě instituce jednaly na výslovnou žádost matky, a nikoliv na základě dožádání soudem, což vyvolává pochybnosti o objektivnosti jejich posouzení.

Jak mohlo být navíc ponecháno stranou, že dívky byly v moci a pod výhradní kontrolou své matky, která tak na ně měla jednoznačný vliv? Nezbyvá než konstatovat, že žádný z českých soudů, ale ani žádný americký soud v rámci vzájemné právní pomoci, nevstoupil s dívkami (tehdy ve věku 13 nebo 14 let) do přímého a osobního kontaktu, aby zjistil, zda mohly svobodně vyjádřit své názory. Podle našeho názoru se tak jedná o selhání.

Je rovněž nutné poznamenat, že ve svém rozsudku *Veres proti Španělsku* (č. 57906/18, rozsudek ze dne 8. listopadu 2022, § 76–79) Soud připomněl, že:

„76. (...) ačkoli hlavním účelem čl. 8 je ochránit jednotlivce před svévolnými zásahy státní moci, implikuje navíc pozitivní povinnosti související s účinným respektováním rodinného života. I když se hranice mezi pozitivními a negativními povinnostmi státu podle tohoto ustanovení nedá přesně definovat, použitelné zásady jsou přesto srovnatelné. V obou případech je třeba přihlížet ke spravedlivé rovnováze, která musí být zajištěna mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti jako celku; stejně tak má stát v obou případech určitý prostor pro posouzení (viz, mezi jinými, *Raw a ostatní proti Francii*, č. 10131/11, rozsudek ze dne 7. března 2013, § 78, *Maire proti Portugalsku*, č. 48206/99, rozsudek ze dne 26. června 2003, § 69, *Sylvester proti Rakousku*, č. 36812/97 a 40104/98, rozsudek ze dne 24. dubna 2003, § 55; *Ignaccolo-Zenide proti Rumunsku*, č. 31679/96, rozsudek ze dne 25. ledna 2000, § 94).

77. Pokud jde o povinnost státu přijmout pozitivní opatření, Soud mnohokrát uvedl, že článek 8 implikuje právo rodiče na opatření způsobilá zajistit jeho sloučení s dítětem a povinnost vnitrostátních orgánů taková opatření přijmout (*Raw a ostatní*, § 79, *Maire*, § 70, *Sylvester*, § 58; *Ignaccolo-Zenide*, § 94, cit. výše).

78. Soud opakovaně konstatoval, že při výkonu rozhodnutí v rodinných věcech je tedy rozhodujícím bodem projednávaného případu posouzení, zda vnitrostátní orgány k usnadnění výkonu rozhodnutí přijaly všechna opatření, která od nich rozumně mohla být požadována (*Hokkanen proti Finsku*, rozsudek ze dne 23. září 1994, § 53; *Ignaccolo-Zenide*, cit. výše, § 96; *Nuutinen proti Finsku*, č. 32842/96, rozsudek ze dne 27. června 2000, § 128; *Sylvester*, cit. výše, § 59).

79. Soud připomíná, že adekvátnost opatření je podmíněna rychlostí jeho výkonu, protože délka odloučení může mít nenapravitelné následky na vztah mezi dítětem a rodičem, který s ním nežije (*Cavani proti Maďarsku*, č. 5493/13, rozsudek ze dne 28. října 2014, § 51; *M.A. proti Rakousku*, § 109 výše).“

S ohledem na výše uvedené skutečnosti jsme toho názoru, že v projednávané věci nebyla práva stěžovatele na respektování jeho rodinného života žalovaným státem dostatečně respektována, tudíž k porušení článku 8 Úmluvy došlo.